

Atomfizika feladatok

Tarján Péter

2014

Gyakoribb szükséges állandók

jele	értéke	egysége	magyarázat
N_A	6,0221 · 10 ²³	1/mol	Avogadro-állandó
e	1,6022 · 10 ⁻¹⁹	C	elemi töltés
h	6,6261 · 10 ⁻³⁴	Js	Planck-állandó
$\hbar$	1,0546 · 10 ⁻³⁴	Js	redukált Planck-állandó
c	2,9979 · 10 ⁸	m/s	fénysebesség vákuumban
m_e	9,1094 · 10 ⁻³¹	kg	elektron nyugalmi tömege
σ	5,6704 · 10 ⁻⁸	Wm ⁻² K ⁻⁴	Stefan-Boltzmann-állandó
b	2,8979 · 10 ⁻³	m K	Wien eltolódási állandó
f	4,0950 · 10 ⁻⁶	Wm ⁻² K ⁻⁵ sr ⁻¹	Wien eloszlási állandó
μ_B	9,2740 · 10 ⁻²⁴	J/T	Bohr-magneton

1. Az anyag atomos szerkezete

1. A neon 20-as és 22-es tömegszámú izotópok keverékéből áll; relatív atomtömege 20,18. Milyen az összetevők százalékos aránya?
2. Hány db atomot tartalmaz 2 g rádium?
3. Hány db U atomot tartalmaz 5 g urán-oxid (U₃O₈)?
4. A természetben található klór két izotóp keveréke, a ³⁵Cl 75,4%-ban, a ³⁷Cl 24,6%-ban fordul elő. Mennyi a klór relatív atomtömege és móltömege?

5. Van de Graaff gyorsítóval He^+ ionokat gyorsítunk 1 MeV energiára. A nyaláb árama $1 \mu\text{A}$. Mekkora nyomóerőt fejtenek ki a céltárgyba (target-be) becsapódó és abban elnyelődő ionok?
6. Mekkora gyorsítófeszültség kell a hidrogénmolekula-ion (H_2^+) 10^5 m/s sebességre történő felgyorsításához?
7. Mekkora a mozgási energiája az elektronnak, ha sebessége a fénysebesség
  - (a) 10%-a?
  - (b) 90%-a?
  - (c) 99%-a?
  - (d) 99,9%-a?
8. Mekkora a sebessége az LHC gyorsító gyűrűiben keringő 7 TeV-os protonoknak?
9. Ábrázolja a mozgási energia függvényében a következő részecskék sebességét!
  - (a) elektron
  - (b) müion ($m_\mu = 207m_e$)
  - (c) proton ($m_p = 1,6726 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$)
10. Számítsa ki a szobahőmérsékletű levegőben lebegő $8 \cdot 10^{-7} \text{ kg}$ tömegű porszem Brown-mozgásának átlagos sebességét!
11. Millikan-készülék lemezei között 20°C -os, $1,2041 \text{ kg/m}^3$ sűrűségű levegőben 1 mikron átmérőjű olajcsepp mozog. Az olaj sűrűsége $0,886 \text{ g/cm}^3$, a levegő viszkozitása $\eta(250 \text{ K}) = 1,488 \cdot 10^{-5} \text{ Pa} \cdot \text{s}$, $\eta(300 \text{ K}) = 1,983 \cdot 10^{-5} \text{ Pa} \cdot \text{s}$. Mennyi idő alatt teszi meg a $6e$ töltésű olajcsepp a leolvasó mikroszkóp két osztása közötti $0,5 \text{ mm}$ utat
  - (a) kikapcsolt feszültségnél (lefelé)?
  - (b) bekapcsolt, 400 V nagyságú feszültségnél, $0,8 \text{ cm}$ lemeztávolságnál (fel felé)?
12. 180 V feszültséggel felgyorsított elektron a varázsszem belsejében pályájára merőleges mágneses térben repül. A mágneses teret 10 cm hosszú, 800 menetes szolenoid hozza létre, amelyben 1 A áram folyik. Mekkora a pálya görbületi sugara?

2. Hőmérsékleti sugárzás

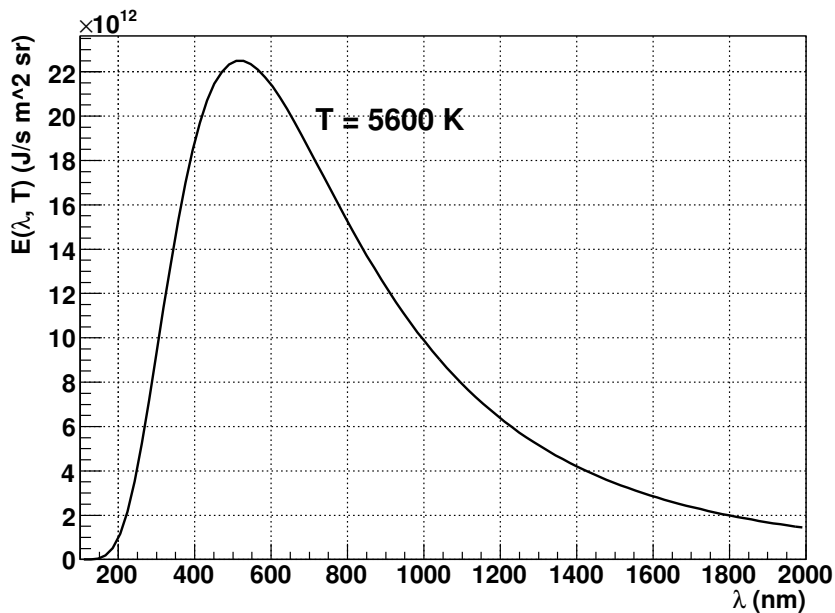
13. Egy átlátszatlan hőmérsékleti sugárzó sugárzási teljesítménye 45 W/m^2 , egy ugyanilyen hőmérsékletű abszolút fekete testé 60 W/m^2 . Mekkora a test reflexióképessége?
14. Egy kemence nyílásának minden négyzetcentimétere 125 W teljesítménnyel sugároz. Mekkora a kemence hőmérséklete?
15. Egy távoli csillag fényének színeképében a 620 nm -es hullámhossz a legintenzívebb. Mekkora a csillag felszíni hőmérséklete?
16. Milyen hullámhosszon sugároz legjobban a 2700 K hőmérsékletű abszolút fekete test?
17. Egy 120 V feszültséggel és $0,5 \text{ A}$ áramerősséggel működő izzólámpa izzószála 58 cm hosszú és $0,046 \text{ mm}$ átmérőjű. Mekkora lehet az izzószál hőmérséklete, ha a wolfram abszorpciós tényezője $0,8$?
18. Mekkora az alábbi üzemi hőmérsékletű izzószálakat tartalmazó izzólámpák optikai hatásfoka?
  - (a) 2000 K
  - (b) 2700 K
  - (c) 3000 K
  - (d) 3200 K
19. Az ezüst felületének reflexióképessége 627°C -on $0,97$. Mekkora az ezüst abszorpcióképessége és sugárzási összteljesítménye ezen a hőmérsékleten?
20. Mely hullámhosszon maximális az emisszióképessége egy szobahőmérsékletű testnek? Melyik tartományba esik ez a hullámhossz?
21. Egy abszolút fekete test lehűl az eredeti hőmérséklete 80% -ára. Hogyan változott eközben
  - (a) a maximális emisszióképességhez tartozó hullámhossza?
  - (b) a maximális emisszióképessége?
  - (c) a sugárzási összteljesítménye?

22. A kozmikus mikrohullámú háttérsugárzás egy olyan abszolút fekete test sugárzásának felel meg, melynek hőmérséklete 2,7 K. Mekkora a maximális emisszióképességhez tartozó hullámhossz?
23. Egy izzólámpa névleges feszültsége 230 V, névleges teljesítménye 100 W, az izzószál 22 °C-on mért ellenállása 40 Ω. Egy adott időpontban azonban a hálózat tényleges effektív feszültsége 245 V. Mekkora teljesítményt vesz fel ekkor az izzólámpa, ha
- az ellenállását változatlanoknak tekintjük?
  - figyelembe vesszük az ellenállás változását is? (A wolfram fajlagos ellenállása széles hőmérsékleti tartományban arányos T^μ -nel, ahol $\mu \approx 1,2$.)
24. Két egyforma üreghullámtervezőt helyezünk el egymástól 10 cm távolságra. A két üreg nyílása 0,5 cm átmérőjű és egymással szemben helyezkedik el. A dobozok külső felülete tökéletes tükörként viselkedik. Ha az egyik üreg belsejében 1700 K hőmérsékletet tartunk fenn, mekkora az állandósult hőmérséklet a másik üreg belsejében?
25. Egy izzólámpa emisszióképességének maximuma a névleges feszültségen és áramerősségen üzemeltetve 1073 nm-nél van. Hányszorosára nő a lámpa teljesítményfelvétele, ha úgy megnöveljük a lámpa feszültségét, hogy 850 nm-en sugároz legjobban? (Vajon kibírja-e ezt a lámpa?)
26. Optikai pirométerrel mérve 1000 K-t kapunk egy olyan szürkesugárzó fekete hőmérsékletére, amelynek abszorpciós tényezője 0,6. Mennyi a hőmérséklete?
27. A Nap sugárzásának spektruma jó közelítéssel egy olyan abszolút fekete testéhez hasonlít, amelynek a maximális emisszióképességhez tartozó hullámhossza 480 nm. Adja meg a Nap felületegységre jutó sugárzási összteljesítményét!
28. Egy abszolút fekete test kezdeti hőmérséklete 2000 K volt. Mennyivel változott meg a hőmérséklete, ha $\lambda_{\max}$ 250 nm-rel nőtt?
29. Mutassa meg, hogy Wien első és második törvénye következik a Planck-féle sugárzási törvényből, és hogy a vonatkozó b és f állandók értéke valóban annyi, amennyi a feladatgyűjtemény elején levő táblázatban szerepel!

30. Adja meg a következő fotonok energiáját J-ban és eV-ban!

- (a) $\nu = 2450$ MHz (mikrohullám)
- (b) $\lambda = 21$ cm (rádióhullám)
- (c) $\lambda = 380$ nm (a látható tartomány ibolya vége)
- (d) $\lambda = 760$ nm (a látható tartomány vörös vége)

31. Rajzolja be az 1. ábrán méretarányosan a 2800 K hőmérsékletű test sugárzási görbéjét!

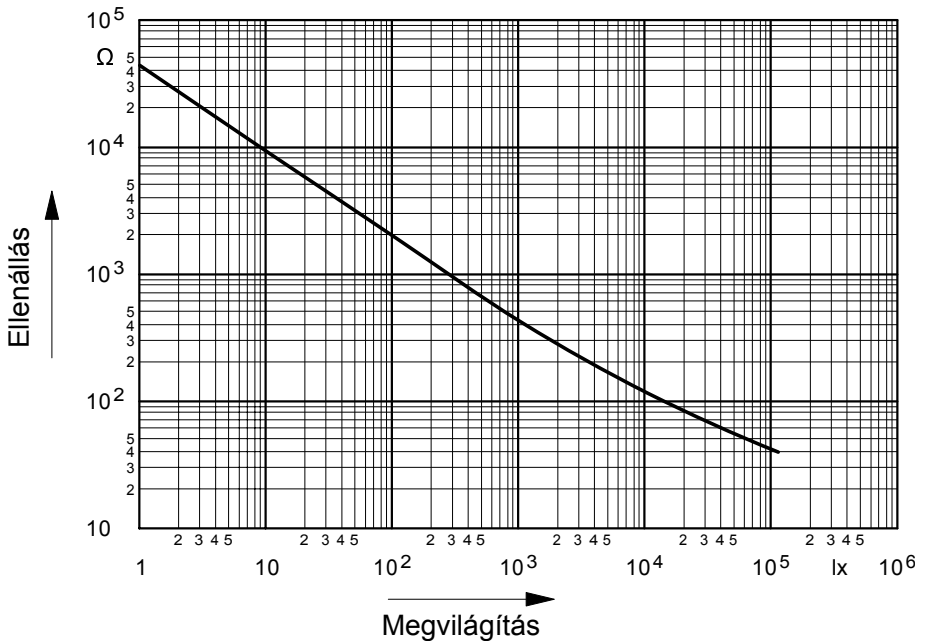
1. ábra. Az 5600 K hőmérsékletű abszolút fekete test sugárzási görbéje

3. Fotoeffektus

32. Egy fotokatód kilépési munkája 2,16 eV. Mekkora hullámhosszú foton képes fotoeffektust kiváltani? Mekkora sebességű elektron távozik,

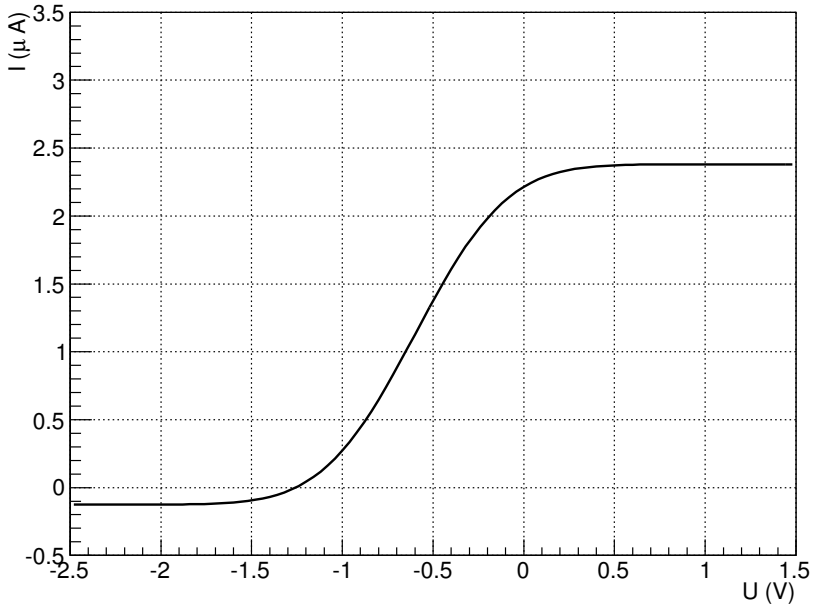
ha a megvilágító fény hullámhossza 300 nm?

33. Egy fém határhullámhossza 550 nm. Mekkora sebességű elektront vált ki egy 450 nm-es foton?
34. Egy fotokatódot 270 nm-es fényvel megvilágítva 2,03 V-os zárófeszültséget mérünk. Mennyi a zárófeszültség 400 nm-es fényre?
35. Egy fotokatódon a 482 nm-es fényre a zárófeszültség 0,31 V. Ugyanezt a fotokatódot más színű fényvel megvilágítva a zárófeszültség 0,90 V. Milyen anyagú a fotokatód? Mekkora a más színű fény frekvenciája és hullámhossza?
36. Határozza meg az alábbi Java alkalmazásban az ismeretlen fotokatód anyagát!
http://phet.colorado.edu/sims/photoelectric/photoelectric_hu.jnlp
37. Egy fémből a 430 nm-es hullámhosszú fény $3,035 \cdot 10^5$ m/s maximális sebességű elektronokat üt ki. Mennyi a fém kilépési munkája? Mekkora zárófeszültséggel akadályozható meg a fotoáram?
38. A 2. ábrán egy fényellenállás ellenállás-megvilágítás karakterisztikája látható kétszer logaritmikus ábrázolásban. Mekkora az ellenállás, ha a megvilágítás
  - (a) 3 lx?
  - (b) 600 lx?
  - (c) 80000 lx?
39. A 2. ábrán egy fényellenállás ellenállás-megvilágítás karakterisztikája látható kétszer logaritmikus ábrázolásban. Milyen intenzitású megvilágítás hatására lesz az ellenállás
  - (a) 10 k Ω ?
  - (b) 1500 Ω ?
  - (c) 80 Ω ?
40. A 3. ábrán egy Na katódú fotocella fotoáram-feszültség karakterisztikája látható 400 nm-es fényre. Rajzoljuk be, hogyan változik meg ez a görbe, ha

2. ábra. Fényellenállás ellenállás-megvilágítás görbéje

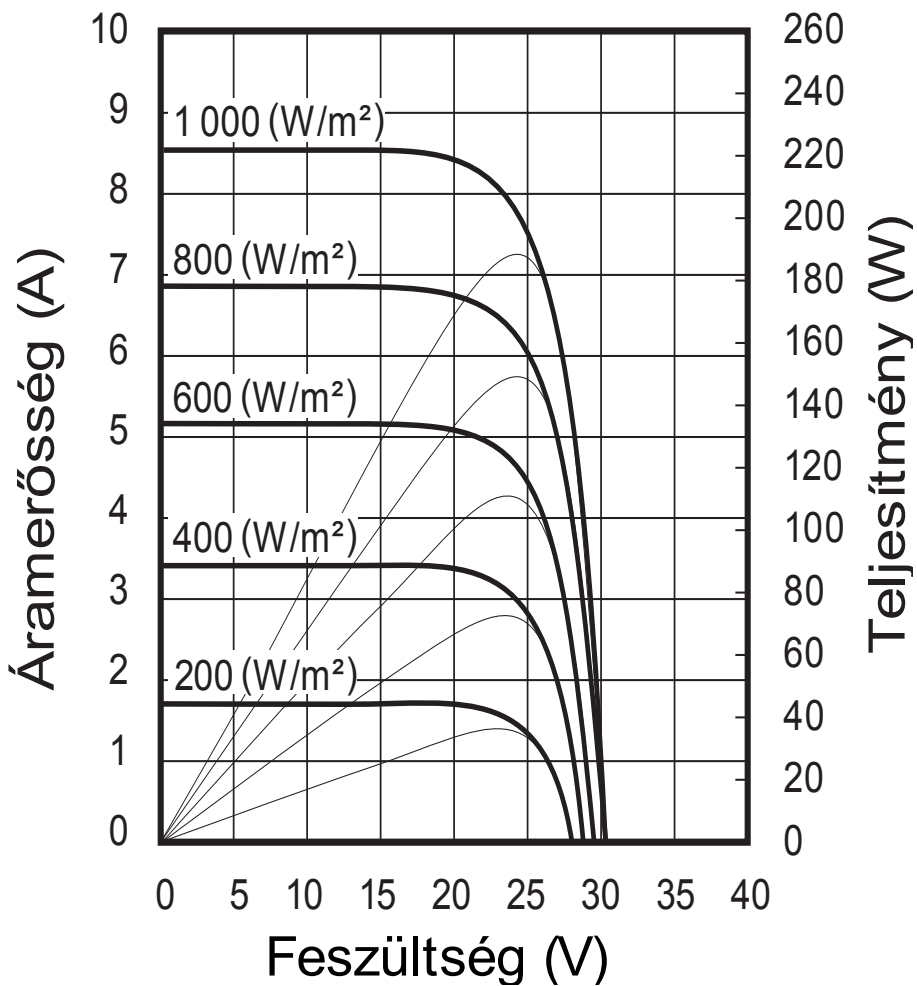
- (a) nagyobb intenzitású fényel világítjuk meg a fotocellát,
  - (b) 360 nm-es fényel világítjuk meg a fotocellát,
  - (c) Ca-ra cseréljük a fotokatódot,
  - (d) nagyobb felületűre cseréljük az anódot,
  - (e) megszüntetjük a vákuumot a fotocellában!
41. Egy napelemmodul áram-feszültség és teljesítmény-feszültség karakterisztikái láthatók a 4. ábrán (25 °C hőmérsékleten). A modul 48 db sorba kötött cellából áll, amelyek egyenként 156,5 mm × 156,5 mm nagyságúak. 1000 W/m² beeső fényintenzitásnál mennyi
- (a) a modul üresjárési feszültsége?
  - (b) a modul rövidzárási árama?

3. ábra. Fotocella karakterisztikája

- (c) a maximális leadott teljesítmény mellett a feszültség, az áramerősség és a teljesítmény?
  - (d) a maximális leadott teljesítmény mellett az egy napelemcella által leadott feszültség?
  - (e) a maximális leadott teljesítmény mellett a hatásfok?
42. Egy fotoelektron-sokszorozó 12 dinódafokozattal rendelkezik, működési feszültsége 1980 V.
- (a) Mekkora az egy dinódára jutó feszültség?
  - (b) A gyorsítófeszültség hatására a dinódákba becsapódó minden elektron átlagosan 3,72 elektront lök ki, amelyek a következő dinóda felé gyorsulnak. Mekkora a cső erősítése?

4. ábra. Napelem karakterisztikái 25 °C-on. Vastag vonal: áramerősség; vékony vonal: teljesítmény

4. A fény részecsketermészete

43. Hány „fotont” emittál másodpercenként a 2 MW-os középhullámú Kossuth-adó, melynek sugárzási hullámhossza 550 m?
44. A mobiltelefonok rádióhullámú sugárzását a SAR (specific absorption rate, fajlagos elnyelési teljesítmény) értékkel jellemzik. A Samsung Galaxy S4 telefon maximális SAR-értéke 0,399 W/kg a legintenzívebben besugárzott, fül körüli 10 g szövetben. (A megengedett határérték Európában 2 W/kg 10 g-ra.) Hány 900 MHz-es foton nyelődik el másodpercenként a telefon használata közben 10 g szövetben? (A megadott SAR-érték a legrosszabb vételi körülményekre vonatkozik, mindennapi használat során az átlagos érték ennél jóval kisebb.)
45. Egy 60 W teljesítményű lámpa a tér minden irányába egyenletesen sugároz. Mekkora a fény nyomása a lámpától 2 m távolságban?
46. 5 mW-os zöld lézerpontier a közeli falra 3 mm átmérőjű fényfoltot vetít. A fény hullámhossza 532 nm. Mekkora átlagos nyomást és nyomóerőt fejt ki a lézerefény a falra?
47. 350 keV energiájú foton szóródik egy atomi elektronon. A meglökött elektron 200 keV mozgási energiája tesz szert. Mennyi a szórt foton hullámhossza?
48. 0,612 Å hullámhosszú röntgensugárzás szóródik egy atomi elektronon, az eredeti irányához képest 40°-os szögben. Mekkora lesz a szórt foton hullámhossza és a meglökött elektron sebessége?
49. 0,031 Å hullámhosszú gammasugárzás 120°-os szög alatt szóródik. Mekkora lesz a kiütött elektron energiája?
50. A beeső röntgenfotonok irányában kiütött Compton-elektronokra vonatkozó zárófeszültség 50 kV. Mekkora a beeső röntgensugarak energiája és hullámhossza?
51. 8 MeV energiájú gammafoton 15°-os Compton-szórást szenved. Mekkora a szórt foton energiája és a meglökött elektron sebessége?
52. 37,5 keV kezdeti energiájú röntgenfoton 90°-os szögben szóródik egy atomi elektronon. Milyen irányban és mekkora sebességgel lökődik ki az elektron?

53. Egy röntgenfoton Compton-szóródása során kilökött atomi elektron $3 \cdot 10^{-7}$ sebességgel indul meg, a beeső foton irányához képest 60° -os irányban. A foton a szóródáskor 30° -kal változtat irányt. Mekkora volt a foton energiája a szórás előtt?
54. Milyen irányban lökte ki az elektront a 40° -os szögben szórt röntgensugárzás, amelynek hullámhossza $0,1 \text{ nm}$?
55. 200 keV energiájú foton szóródik egy szabad elektronon. A szórt foton energiája $143,8 \text{ keV}$. Milyen irányba szóródik a foton? Mekkora sebességre tesz szert az elektron?
56. Egy foton 60° -os szögben szóródik egy szabad elektronon. Az elektron $0,45 \text{ MeV}$ mozgási energiát kap. Mekkora a beeső gamma-sugárzás energiája?
57. Gamma-fotonokkal besugározva egy anyagot azt tapasztaljuk, hogy a kilökött Compton-elektronok maximális energiája $0,44 \text{ MeV}$. Mekkora a gammasugarak hullámhossza?
58. Röntgensugárzás nyugvó szabad elektronon szóródik. Mekkora a sugárzás hullámhossza, ha a szórt foton energiája megegyezik a meglökött elektron mozgási energiájával és az általuk bezárt szög 90° ?
59. Egy Compton-szórásban a foton hullámhossza 25% -kal változik meg. A kilökött elektron és a szórt foton iránya egymással 120° -os szöget zár be. Mekkora volt az eredeti foton energiája és hullámhossza? Milyen irányból érkezett a foton?
60. Számítsa ki a Compton-hullámhossz értékét gyengén kötött (szabad) elektronok esetére!
61. Mekkora annak a fotonnak a hullámhossza, amelynek tömege megegyezik az elektron nyugalmi tömegével?
62. Milyen színű foton lendülete egyenlő a szobahőmérsékletű hidrogénmolekula lendületével?
63. Mennyit változik a Földet elhagyó 600 nm -es fény hullámhossza? Adja meg az abszolút és a relatív változást is! A Föld tömege $6 \cdot 10^{24} \text{ kg}$, sugara 6370 km .

64. Mennyit változik egy tipikus neutroncsillagot elhagyó 600 nm-es fény hullámhossza? Adja meg az abszolút és a relatív változást is! A neutroncsillag tömege $4 \cdot 10^{30}$ kg ($\approx 2M_{\text{Nap}}$), anyagának sűrűsége $4 \cdot 10^{17}$ kg/m³ ($\approx 2,8 \cdot 10^{14} \cdot \rho_{\text{Nap}}$!).
65. Legfeljebb mekkora hullámhosszúságú foton tud kijutni az előző feladatban szereplő neutroncsillag felszínéről?
66. Mennyi a 2 MeV-es gammafoton frekvenciaváltozása 20 m függőleges út befutása után a Föld felszínén?

5. A részecskék hullámtermészete

67. Mekkora a de Broglie-hullámhossza
- (a) az elektronnak,
  - (b) a protonnak,
  - (c) az ^{238}U atommagnak,
- ha a sebessége 10^6 m/s?
68. Mekkora a de Broglie-hullámhossza
- (a) az elektronnak,
  - (b) a protonnak,
  - (c) az ^{238}U atommagnak,
- ha az energiája 1 MeV?
69. Mekkora a de Broglie-hullámhossza az 500 V feszültséggel felgyorsított elektronnak?
70. Mutassa meg, hogy az U feszültséggel gyorsított elektron de Broglie-hullámhossza $\lambda = \frac{1,229}{\sqrt{U}}$, ha a feszültséget V-ban, a hullámhosszat nm-ben mérjük!
71. Egy elektron de Broglie-hullámhossza 10^{-10} m. Mekkora az energiája?
72. Egy elektronnyaláb 1 nm szélességű résen halad át. A résen túl az erősítés iránya $\pm 5^\circ$. Mekkora az elektron energiája?

73. 300 V feszültséggel gyorsított elektronok egy résen áthaladva elhajlanak. Az erősítés iránya $\pm 20^\circ$. Mekkora a rés?
74. Réz egykristály felületét a kristálysíkokra merőlegesen 250 V-tal felgyorsított elektronokkal bombázzuk. A visszavert elektronhullámot egy, az elektronágyút körülvevő elektrolumineszcens ernyőn tesszük láthatóvá. Az ernyő párhuzamos a mintával, és 50 cm távol helyezkedik el tőle. A kapott interferenciakép elsőrendű maximumai az ernyőn 22 cm-re helyezkednek el egymástól. Mekkora a rézkristály rácsállandója?

6. Bohr-féle atommodell

75. Számítsa ki a hidrogénatom első Bohr-féle pályasugarát és sebességét! Fejezze ki a sebességet c egységben is!
76. Mennyi az elektron mozgási energiája és helyzeti energiája az első Bohr-pályán? Mennyi a teljes energia?
77. Ha He^+ -ra ugyanolyan alakban írjuk fel a Balmer-formulát, mint hidrogénatomra, mekkora a Rydberg-állandónak megfelelő állandó értéke?
78. Mennyi a H atom alapállapota és első gerjesztett állapota közötti energiakülönbség joule-ban és eV-ban?
79. Számítsa ki
- (a) Lyman-sorozat
  - (b) Balmer-sorozat
  - (c) Paschen-sorozat
- első három vonalának hullámhosszát és frekvenciáját!
80. Határozza meg a Rydberg-állandó értéket a Bohr-modell alapján!
81. Mennyivel különbözik a hidrogén (${}^1_1\text{H}$) és a deutérium (${}^2_1\text{H}$) Lyman-sorozatának első vonalának hullámhossza egymástól?
82. Mutassa meg, hogy a hidrogénatom egy magasan gerjesztett állapotában ($n \gg 1$) keringő elektron frekvenciája megegyezik az eggyel alacsonyabb szintre ($n - 1$) legerjesztődéskor kibocsátott foton frekvenciájával!

83. Mennyi az alapállapotú hidrogénatombeli elektron perdülete
- (a) a Bohr-modellben?
  - (b) a Bohr-Sommerfeld modellben?
  - (c) a spin figyelembe vételével?
  - (d) a kvantummechanika szerint?
84. Számítsa ki a hidrogénatom harmadik gerjesztett állapotában tartózkodó elektron pályasugarát és a de Broglie-hullámhosszát! Hányszoros a pálya kerülete a hullámhossznak?
85. A klasszikus elektrodinamika szerint energiájának hányad részét veszítené el egy atomi elektron egy körülfordulás alatt
- (a) a H atom $n = 1$ pályáján?
  - (b) a H atom $n = 2$ pályáján?
  - (c) az ólom $n = 1$ pályáján?
86. Mennyi lehet a hidrogénatom harmadik gerjesztett állapotában tartózkodó elektron perdülete
- (a) a Bohr-modellben?
  - (b) a Bohr-Sommerfeld modellben?
  - (c) a spin figyelembe vételével?
  - (d) a kvantummechanika szerint?
87. Müonikus atomnak hívjuk az olyan egzotikus atomokat, amelyben egy elektront helyettesítünk egy negatív müonnal. (A müon egy elektronhoz sokban hasonlító részecske, de tömege 207-szer nagyobb az elektronénál.) A müonikus hidrogénatom tehát egy protonból és egy müonból (μ^-) épül fel. Számítsa ki ebben az atomban
- (a) a müon pályasugarát,
  - (b) a müon sebességét,
  - (c) az első két Bohr-pálya energiáját,
  - (d) a $2 \rightarrow 1$ legerjesztődéskor kibocsátott foton hullámhosszát!

88. A pozitronium olyan egzotikus atom, amely egy elektrontól és az antirészecskéjéből, a pozitrontól áll. Az elektron (e^-) és a pozitron (e^+) tulajdonságai megegyeznek, csak a töltésük ellentétes előjelű (de azonos nagyságú). Számítsa ki a pozitroniumban
- a pályasugarat,
  - a pályamenti sebességet,
  - az első két Bohr-pálya energiáját,
  - a $2 \rightarrow 1$ legerjesztődéskor kibocsátott foton hullámhosszát!
89. Mennyi az alapállapotú hidrogénatom pálya-mágneses momentuma?
90. Mennyi lehet a a hidrogénatom harmadik gerjesztett állapotában tartózkodó elektron mágneses momentuma?
91. Mekkora forgatónyomaték hat a 2 Bohr-magneton nagyságú mágneses momentumra, ha az 60° -os szöget zár be a $0,5\text{ T}$ nagyságú mágneses tér indukcióvonalaiival?
92. Egy atom mágneses momentuma 2 Bohr-magneton. Mekkora munka szükséges a mágneses momentum ellentétes irányú beállításához $1,5\text{ T}$ nagyságú homogén térben?
93. Írja fel a Balmer-sorozat 2. vonalát eredményező elektronátmeneteket, és döntse el, melyik tiltott, melyik engedélyezett!
94. A hidrogénatom alábbi átmenetei közül melyek léteznek, engedélyezettek és járnak foton kibocsátásával?
- $4^1P_1 \rightarrow 3^1P_1$
  - $3^2D_2 \rightarrow 2^2P_1$
  - $2^3P_1 \rightarrow 1^1S_0$
  - $2^3P_1 \rightarrow 1^3S_1$
  - $3^1S_1 \rightarrow 2^1P_0$
  - $4^1F_3 \rightarrow 3^1D_2$
  - $4^1D_2 \rightarrow 2^1P_2$

95. A héliumatom alábbi átmenetei közül melyek léteznek, engedélyezettek és járnak foton kibocsátásával? (Az egyik elektron alapállapotban van mindegyik esetben.)
- (a) $4^1P_1 \longrightarrow 3^1P_1$
  - (b) $3^2D_2 \longrightarrow 2^2P_1$
  - (c) $2^3P_1 \longrightarrow 1^1S_0$
  - (d) $2^3P_1 \longrightarrow 1^3S_1$
  - (e) $3^1S_1 \longrightarrow 2^1P_0$
  - (f) $4^1F_3 \longrightarrow 3^1D_2$
  - (g) $4^1D_2 \longrightarrow 2^1P_2$
96. Egy hidrogénszerű (egy vegyértékelektronos) atom által kibocsátott fotonok frekvenciáját a módosított Balmer-formulával lehet felírni: $\nu = R(Z - a)^2 \left(\frac{1}{n^2} - \frac{1}{n'^2} \right)$, ahol a az árnyékolási korrekció. Ezt felhasználva számolja ki a vegyértékelektronra vonatkozó árnyékolási tényezőt az alapállapotú Li atomban és Be^+ ionban, ha az ionizációs potenciáljuk 5,39 V illetve 17,0 V! (Az árnyékolási tényező megegyezik a két esetben.)

7. A periódusos rendszer felépítése és a röntgensugárzás

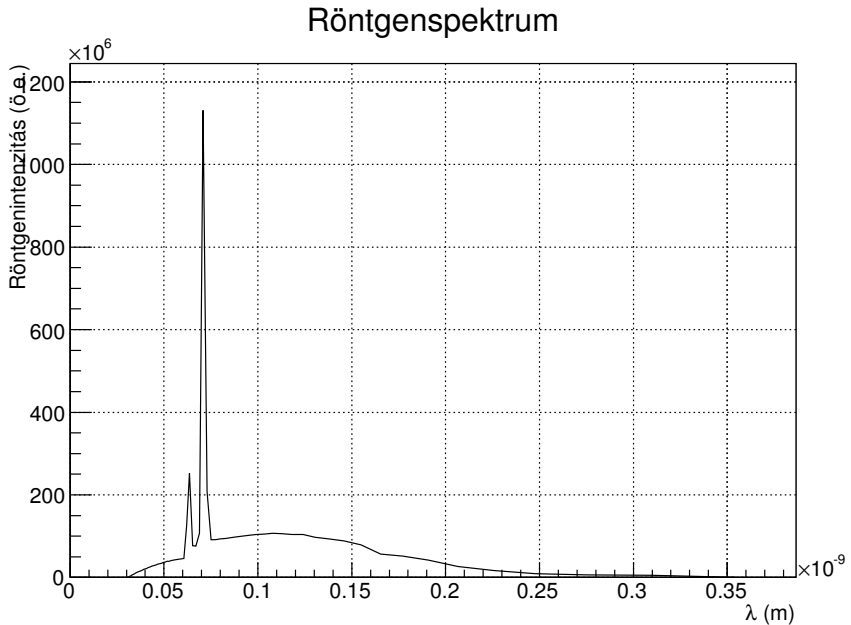
97. Mutassa meg, hogy az n főkvantumszámú héjon legfeljebb $2n^2$ elektron tartózkodhat!
98. Elektronszerkezetük szerint melyik mezőben helyezkednek el az alábbi elemek a periódusos rendszerben?
- (a) Ca
  - (b) F
  - (c) Mo
  - (d) U
  - (e) Ga
  - (f) Au
  - (g) Pa

- (h) He
99. Írja fel a következő elemek elektronkonfigurációját! (A hosszú és a rövid alakot is!)
- (a) N
(b) Ni
(c) Nd
(d) Np
100. Mekkora hullámhosszú röntgenfotonok keletkezhetnek egy 35 kV feszültségű röntgencsőben?
101. Röntgencsőben 10^{-2} nm határhullámhosszú röntgensugarak keletkeznek. Mekkora a csőre kapcsolt feszültség?
102. Legalább mekkora legyen egy röntgencső feszültsége, hogy megjelenjen benne a
- (a) Cu
(b) Mo
(c) Fe
- K_{α} vonala?
103. Mennyi a Co K_{α} -vonalának frekvenciája? Előidézheti-e a Cu K_{α} -sugárzása (másodlagos röntgen-fluoreszcencia révén) a kobaltét?
104. Egy röntgencső paraméterei a következők: gyorsítófeszültség 100 kV, maximális csőáram 5 mA. A röntgensugarak keletkezésének valószínűsége 1%.
- (a) Mekkora sebességgel csapódnak be az elektronok a cső anódjába?
(b) Mekkora teljesítménnyel kell hűteni az anódot?
(c) Milyen hullámhosszú röntgensugarak keletkezhetnek a csőben?
105. Igazoljuk, hogy ha egy röntgencső U feszültségét kV-ban adjuk meg, akkor a fékezési sugárzás határhullámhossza $\lambda_h [\text{nm}] \approx \frac{1,24}{U}$ (Duane-Hunt törvény)!

106. A 5. ábra egy röntgenspektrumot ábrázol, egy elem K_α és K_β karakterisztikus vonalaival.

- (a) Milyen anyagú az anód?
- (b) Mekkora a csőre kapcsolt feszültség?

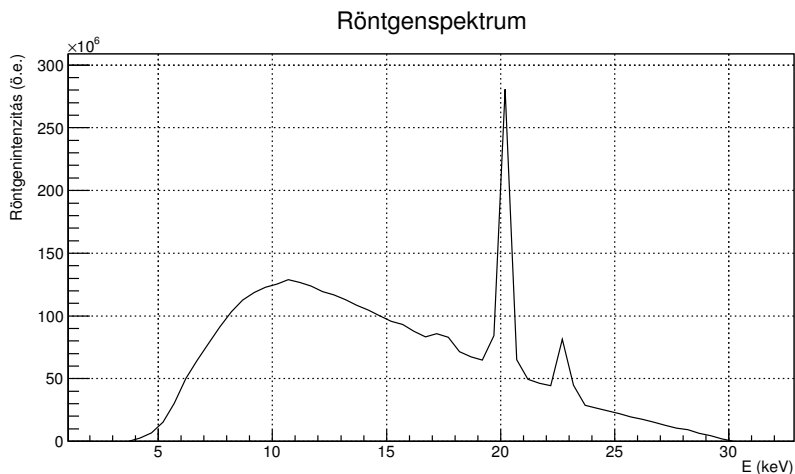

5. ábra. Röntgenső által kibocsátott sugárzás intenzitása a hullámhossz függvényében

107. A 6. ábra egy röntgenspektrumot ábrázol, egy elem K_α és K_β karakterisztikus vonalaival.

- (a) Milyen anyagú az anód?
- (b) Mekkora a csőre kapcsolt feszültség?
- (c) Mekkora a cső határhullámhossza?

108. Mekkora feszültség szükséges a W K_α vonalának gerjesztéséhez?

6. ábra. Röntgenső által kibocsátott sugárzás intenzitása az energia függvényében

109. A réz K_{α} vonalának hullámhossza 0,154 nm, a molibdéné 0,71 nm. Mekkora a rendszámuk?
110. Melyik elemnél jelenik meg először az L sorozat?
111. a Zn lineáris abszorpciós tényezője a réz K_{α} vonalára 0,418 $1/\text{cm}$. Ha 0,1 mm vastag Zn fóliára ilyen sugárzás érkezik, a sugárzás hányad része jut át a fólián?
112. 2 mm-es ólomlemez a réeső sugárzás 30%-át engedi át. Mekkora hányadát engedi át a 3 mm-es lemez?
113. 6 mm-es alumínium lemez röntgensugárzás 40%-át nyeli el. Mekkora erre a sugárzásra az alumínium felezési rétegvastagsága?
114. Az alumínium tömegabszorpciós tényezője a 0,01 nm hullámhosszú röntgensugarakra 0,16 cm^2/g . Mekkora az Al felezési rétegvastagsága?
115. Hány felezési rétegvastagságnyi anyag kell a röntgensugárzás 99,9%-ának elnyeléséhez?

116. Grafit egykristályt 0,153 nm hullámhosszú röntgensugárzással vizsgálunk Bragg-geometriában. A visszavert röntgensugarak 3. erősítési maximuma iránya a beeső sugarak irányától 40° -kal tér el. Mekkora a grafit rácsállandója? (Ez a grafitrácsnak a hatszögekre merőlegesen mért rácsállandója.)
117. A tantál K_α vonalával palládiumot sugározzunk be. Mekkora energiájú elektront üt ki a 2s héjról a sugárzás, ha a palládium L_1 abszorpciócs élé 0,342 nm-nél lép fel?
118. 0,14 nm hullámhosszú röntgensugárzás egy kristály felületén első rendben, az eredeti irányhoz képest 22° -os szögben térül el. Mennyi a kristály rácsállandója, ha a kristály köbös szerkezetű?
119. A vas térben centrált (köbös) kristályt alkot. Az egykristály felületére 18° -os szögben eső röntgensugárzás elsőrendű eltérítést szenved. Mennyi a röntgensugárzás hullámhossza? (A vas szükséges adatait vegyük táblázatból.)
120. Határozza meg az anód anyagát, ha a NaCl (001) lapjára beeső sugárzásból a laptól számított 17° -os szögben elsőrendű erősítési maximum figyelhető meg! (Csak a K_α vonalat vegyük figyelembe, a szükséges adatokat vegyük táblázatból!)

8. Útmutatás

5. feladat: Hogy szólt az erő definíciója, amikor először találkoztunk vele?
10. feladat: A porszem egy szabadsági fokra jutó mozgási energiáját is úgy kell kiszámolni, mint egy gázmolekuláét.
11. feladat: Mindkét esetben a végső, állandó sebességgel számoljunk. Az első esetben a gravitációs erő és a Stokes-törvényből számolható közegellenállás hatására állandósul a sebesség, a második esetben ezek mellett jelen van a felfelé mutató Coulomb-erő is. A viszkozitást interpoláljuk a megfelelő hőmérsékletre.
18. feladat: Számítógéppel integrálja numerikusan a Planck-görbét!
36. feladat: Az alkalmazásban bekapcsolható 3 grafikon megjelenítése, az egyikről leolvasható a kilépési munka.

59. feladat: Használja a két szög összegének szinuszára vonatkozó azonosságot és vessze össze a lendületmegmaradást kifejező egyenletekkel!

81. feladat: Mennyi a hidrogén rendszáma? Mennyi a deutérium rendszáma? Miben különböznek?

85. feladat: Használja a Larmor-formulát és a dinamikában a körmozgásról tanultakat! A Larmor-formulának van egy relativisztikus általánosítása is. Gondolja át, szükséges-e relativisztikusan számolni!

87. feladat: Gondoljuk át, honnan jött a rendszám a Bohr-modell képleteibe! A müonikus atomnál mennyi a „rendszám”? Mi a különbség az elektronos hidrogénatomhoz képest?

88. feladat: Gondoljuk át, honnan jött a rendszám a Bohr-modell képleteibe! A pozitroniumnál mennyi a „rendszám”? Mi a különbség a hidrogénatomhoz képest?

98. feladat: Azaz: melyik alhéj töltődik utolsóként a vegyértékhéjon.